

Zbiranje obvestil od občanov — domnevnih prič pred uvedbo kazenskega postopka*

Hajrija Sijerčić Čolić**

Zbiranje obvestil od domnevnih prič in uporaba tako zbranega gradiva v kazenskem postopku je zanimiv, aktualen in zapleten problem. Na prvem mestu se zastavlja vprašanje, ali je domnevna priča dolžna podati obvestila ter ali so organi za notranje zadeve dolžni spoštovati procesne garancije ob ravnanju po 151. členu sedaj veljavnega (zveznega) ZKP. Drugo, nič manj pomembno vprašanje pa je vrednost zbranih obvestil in njihov pomen za uvedbo kazenskega postopka ter sojenje kaznivemu dejanju. To se kaže najprej v načinu, kako se zapisujejo dejstva in okoliščine, ki so jih ugotovili organi za notranje zadeve po zbiranju obvestil domnevnih prič, nato pa še v izločanju določenega gradiva iz sodnih spisov ter v zaslišanju uradne osebe organov za notranje zadeve kot priče po sluhu o vsebini in okoliščinah danega obvestila. Za celovitejše obravnavanje tega problema je treba upoštevati poleg ustreznih določb veljavne procesne zakonodaje tudi napovedane spremembe v zakonodaji.

Ključne besede: policija, domnevna priča, zbiranje obvestil, kazenski postopek, kazenska zakonodaja.

UDK 343.132

1. UVOD

Po določbah 151. člena in 2. odstavka 153. člena Zakona o kazenskem postopku,¹ ko so podani razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, morajo organi za notranje zadeve na lastno pobudo ali na pobudo javnega tožilca zbrati potrebna obvestila od občanov, da se odkrije storilec kaznivega dejanja, da se odkrijejo in zavarujejo sledovi kaznivega dejanja in predmeti, ki utegnejo biti dokaz ali bi utegnili biti koristni za uspešno izvedbo kazenskega postopka. Na splošno lahko rečemo, da zbirati obvestila od občanov pomeni: odkrivati in vabiti na razgovor osebe, ki lahko posredujejo potrebne podatke, po eni strani, in zbrati izjave od le-teh na — neformalen način, ter te izjave zapisati v uradnem zaznamku, po drugi strani.

Krog oseb, ki lahko organom za notranje zadeve posredujejo podatke, pomembne za ugotavljanje dejstev v kazenskem postopku, je zelo širok. Zelo pomemben vir teh podatkov so ravno obvestila, ki

jih lahko posredujejo občani, ki kasneje nastopajo v kazenskem postopku v vlogi prič.

Ker vemo, da je vloga priče zelo pomembna za ugotavljanje resnice v kazenskem postopku, ustrezno temu pa je pomembna tudi vloga domnevne priče pri obravnavanju in reševanju določenih vprašanj pred uvedbo kazenskega postopka, se nameravamo v tem sestavku ukvarjati ravno s tistimi teoretičnimi in praktičnimi vprašanji, ki nastajajo v zvezi z možnostmi zbiranja obvestil od občanov — domnevnih prič v predkazenskem postopku. Obravnavati torej želimo določene pravne probleme v zvezi z uvedbo neformalnih dejanj v predkazenski fazi in v skladu s tem bomo preučili pomen tako zbranega gradiva za dokazovanje v kazenskem postopku.²

2. VABLJENJE OBČANOV — DOMNEVNIH PRIČ

Ena izmed posebnosti dela organov za notranje zadeve v zvezi z zbiranjem obvestil o konkretnem kaznivem dejanju je, da morajo najprej odkriti vire

* Izraz »domnevna priča« označuje osebo, ki nekaj ve o kaznivem dejanju in storilcu in za katero se »domneva«, da bi lahko v kasnejšem kazenskem postopku nastopila v vlogi priče. Glej: Kobe, O obaveštenjima ... , s. 5, 7; Bayer, Jugoslovensko ... Knj. 2, s. 174. O drugih izrazih, npr. »potencialna priča«, glej Grubiša, Kritički ... , s. 75.

** Hajrija Sijerčić Čolić, magister pravnih znanosti, asistentka na Pravni fakulteti v Sarajevu, štipendistka Ministrstva za znanost in tehnologijo Republike Slovenije, začasno na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

¹ V skladu s 4. členom ustavnega zakona za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije se do izdaje ustreznega zakona smiselno uporablja Zakon o kazenskem postopku (Uradni list SFRJ 26/86, 74/87, 59/89 in 3/90). Predlog za izdajo zakona o kazenskem postopku z osnutkom zakona je objavljen v Poročevalcu za leto 1993 št. 22. Hkrati želim poudariti, da je bilo pričujoče pisanje zaključeno 27. 12. 1993.

² Ne da bi se spuščali v podrobnosti, želimo poudariti, da sta pomen in dokazna vrednost gradiva, ki ga zberejo organi za notranje zadeve pri odkrivanju kaznivega dejanja in storilca, postala pomembna z Novelo Zakonika o kazenskem postopku, 11. maja 1967. leta. Z omenjeno reformo procesne zakonodaje je bil predhodni postopek vsebinsko in v celoti spremenjen, zaradi česar je od trenutka uvedbe pa do zaključka dobil značaj sodnega postopka. Omenjeni radikalni ukrepi glede organizacije predhodnega postopka, so nujno povzročili izključitev organov za notranje zadeve iz neposrednega sodelovanja v njegovem izvajanju. Spremembe in dopolnitve Zakonika o kazenskem postopku iz l. 1973, so vnesle v dejavnost organov za notranje zadeve v predkazenskem postopku določene novosti, ki so urejale nejasnosti in dileme po 1967. letu. Kljub temu, da je Novela Zakonika o kazenskem postopku iz 1973. leta odgovorila na nekatera vprašanja, so določeni »stari«

teh informacij.³ Z drugimi besedami, dolžnost in pravica organov za notranje zadeve je, da odkrijejo osebe, ki nekaj vedo o kaznivem dejanju in storilcu ter od njih zahtevajo potrebna obvestila. V tem smislu imajo omenjeni organi pravico povabiti občane, naj pridejo ob določenem času na določen kraj, da bi lahko z njimi opravili informativni razgovor.⁴

Vabilo občanu je lahko pisno ali ustno, pač glede na okoliščine v določenem primeru, vendar je nujno, da je oseba, ki je vabljen, pravočasno obveščena, kdaj in kam mora priti pa tudi, zakaj je vabljen.⁵

Poleg tega, da je občan seznanjen z namenom vabila, ga je dobro tudi opozoriti, da bo v primeru, da se ne odzove vabilu, prisilno priveden zaradi podajanja potrebnih obvestil (3. odstavek 151. člena ZKP).

V literaturi navajajo, da omenjeni ukrep opravičuje dejstvo, da je vsak občan dolžan odzvati se na vabilo državnega organa, pa tudi okoliščino, da bi se brez takega pooblastila dejavnost omenjenega organa opravljala mimo zakona ali s slabimi rezultati.⁶

V zvezi s prisilno privedbo je treba povedati še naslednje. Občan, ki se iz opravičljivih razlogov ne odzove vabilu, ne more biti prisilno priveden, ne glede na opozorilo v vabilu. Pa še to, čeprav ZKP ne določa, na kakšen način bo privedba izvršena, je treba sklepati, da je tudi ob izvajanju privedbe treba upoštevati določene zakonske določbe, ki zadevajo procesni ukrep prisilne privedbe. Tu so mišljene predvsem tiste procesne določbe, ki predvidevajo pisno odredbo o privedbi — s tem, da je njena vsebina prilagojena dejanskemu stanju, kakor tudi na tiste določbe, ki urejajo ravnanje v primeru uporabe prisilnega ukrepa.⁷

Želeli pa bi opozoriti še na eno stališče, ki je vredno pozornosti. Občana, ki se sicer odzove vabilu ali

---

problemi, vendarle ostali. Hkrati so se pojavila nova vprašanja, ki so terjala ustrezne odgovore. O teh pravnih dilemah so razpravljali v kasnejših reformah procesne zakonodaje: 1977. in 1985. Hkrati moramo opozoriti tudi na predlog novele ZKP iz 1990., ki je predvideval radikane spremembe na tem področju.

³ Maver, s. 217.

⁴ Kdaj bo neka oseba podala obvestilo na delovnem mestu, v stanovanju ali v uradnih prostorih, je odvisno od dejanskih okoliščin. Več o tem: Bayer, Jugoslovensko... Knj. 2, s. 174 in Bayer, Zakon..., s. 103. Primerjati tudi z Modly, Traženje..., s. 8 in Skalar, s. 357.

⁵ Razprava v delovnih skupinah..., Seminar za sodnike..., s. 2; Skalar, s. 354 in dalje.

⁶ Vasiljevič, s. 462; Vodinelič, Dokazna..., s. 155.

⁷ Glej 184. člen Zakona o kazenskem postopku. Primerjaj tudi Razprava v delovnih skupinah..., s. 2.

pa je priveden prisilno, ne želi pa podati nikakršnega obvestila, namreč ni mogoče ponovno vabiti.⁸ Glede na to, da gre, po našem mnenju, za sklep, ki mu težko oporekamo »modrost«, nagibamo k temu, da tudi na tem mestu vztrajamo na stališču, da občana ne bi smeli znova vabiti v isti zadevi, če je že enkrat odklonil razgovor.

3. ZBIRANJE OBVESTIL OD OBČANOV — DOMNEVNIH PRIČ

Potem ko smo izpostavili problematiko, povezano z vabljenjem občanov, ki naj bi podali informacijo o storjenem kaznivem dejanju, se lahko usmerimo na vprašanje zbiranja potrebnih obvestil občanov v smislu določbe 3. odstavka 151. člena ZKP. Takoj je treba poudariti, da gre za resen problem, ki je predmet številnih in obsežnih teoretičnih razprav in o katerem še danes ni enotnih mnenj in stališč. Zato tudi v nadaljnjih vrsticah tega sestavka ne moremo pričakovati trdnih in končnih sklepov, temveč predvsem, izčrpen pregled mnenj teoretikov na področju kriminalistike in procesnega prava.

Ob tej priložnosti je zlasti pomembno opozoriti na dejstvo, da procesna zakonodaja ne ureja dejavnosti organov za notranje zadeve pri zbiranju potrebnih obvestil občanov. Namreč, po določbi 151. člena omenjenega zakona, organi za notranje zadeve lahko zahtevajo obvestila od občanov in lahko celo občane za ta namen prisilno privedejo, vendar pa jih ne morejo zaslišati kot priče. Torej, zbiranje obvestil o kaznivem dejanju in njegovem storilcu od domnevne priče — mora potekati na neformalen način.⁹

Ta ugotovitev zahteva, da še predno se spustimo v podrobnejše obravnavanje omenjene predprocesne dejavnosti organov za notranje zadeve, opozorimo na naslednje.

Najprej, dejstvo, da za zbiranje obvestil od občanov v predkazenskem postopku ne veljajo pravila kazenskega procesnega prava, ne pomeni, da lahko organi za notranje zadeve pri opravljanju teh dejavnosti ravnajo popolnoma prosto in kakor se jim zdi. Dejavnost organov za notranje zadeve mora biti v skladu z načelnimi ustavnimi določbami, ki se nanašajo na pravice in svoboščine človeka in občana, enako pa se mora ujemati tudi z dolžnostmi orga-

---

⁸ Tako se je glasil, v nekem delu 2. odstavek 140. člena Zakonika o kazenskem postopku iz 1967. leta. Z Novelo Zakonika o kazenskem postopku iz 1973. leta, ko so poskušali rešiti probleme o predprocesni dejavnosti organov za notranje zadeve, se je ta določba »izgubila«. Kobe, Novela..., s. 355.

⁹ Maver, s. 217; Skalar, s. 351 in dalje.

nov, ki opravljajo javne funkcije. Organe za notranje zadeve obvezujejo tudi zakonski in predzakonski predpisi lastne službe, pri čemer so zlasti pomembne tiste zakonske določbe, ki predvidevajo, da so delavci organov za notranje zadeve dolžni pri opravljanju nalog, za katere so pristojni, varovati človekovo dostojanstvo ter da lahko pri tem uporabljajo samo tiste prisilne ukrepe, ki jih predvideva zakon. Drugače povedano, odločiti se morajo za vedenje, ki omogoča zbiranje potrebnih obvestil na zakonit in etičen način.¹⁰

Že sam Zakon o kazenskem postopku nalaga obzirno ravnanje pri zbiranju obvestil in predvideva pravico občana do pritožbe pri javnem tožilcu, če je bilo zoper njega nezakonito uporabljeno kakšno dejanje ali kakšen ukrep v postopku zbiranja potrebnih obvestil (5. odstavek 153. člena in 4. odstavek 151. člena ZKP). Vendar je mogoče temu varstvu, na zakonodajnem nivoju, tudi oporekati. Predvsem imamo v mislih državni organ, ki mu je zaupano nadzorstvo nad zakonitostjo dela organov za notranje zadeve. Zakonodajalčeva odločitev, da zupa to nadzorstvo javnemu tožilcu, ni prinesla občanu nikakršnih koristi. Po navedbah v literaturi, bi bilo treba to nadzorstvo prenesti na sodišče, ki je pristojno za vodenje kazenskega postopka zoper storilca kaznivega dejanja, pri katerega preiskovanju je bil uporabljen določen ukrep ali dejanje.¹¹ Razen tega je zakoniti rok — tri dni — za pritožbo zoper delo omenjenega organa, prekratek, da bi se oseba, zoper katero je bilo nezakonito uporabljeno kako dejanje ali ukrep, pravočasno odzvala.

Nič manj pomembno pa je tudi opozoriti, da se na opisano dejavnost organov za notranje zadeve nanašajo pravila kriminalistične taktike in metode, seveda prilagojena določenemu položaju. V okviru kriminalistične taktike so oblikovana določena kriminalistično-taktična načela, ki se jih morajo pooblaščenec osebe organov za notranje zadeve držati pri zbiranju obvestil od občanov lege artis.¹²

Po vsem tem lahko ugotovimo, da procesna zakonodaja v predkazenskem postopku ne ureja načina zbiranja obvestil domnevnih prič. Ta ugotovitev jasno odraža nadaljnje probleme, ki se navezujejo na to dejavnost organov za notranje zadeve.

¹⁰ Maver, s. 222. Glej tudi: Modly, Traženje..., s. 7—8; Vasiljević/Grubač, s. 202.

¹¹ Krapac, Zaštita..., s. 48. Kobe. Predkazenski postopek... (teze), Seminar za sodnike..., s. 4.

¹² Maver, s. 217; Modly, Traženje..., s. 10-14 ter Kriminalistički..., s. 385—386. Vasiljević/Grubač, s. 202.

a) Domnevna priča in dolžnost dajanja obvestil

Eno izmed prvih vprašanj, ki se zastavlja, je: ali je domnevna priča dolžna dati zahtevana obvestila, oziroma, ali mora odgovarjati na vprašanja o kaznivem dejanju in storilcu, o čemer ga v neuradnem razgovoru sprašuje pooblaščenec oseba organov za notranje zadeve?

V procesni literaturi je o tem dosti napisanega, zato lahko tu navedemo nekaj mnenj.

Nekateri teoretiki menijo, da ima domnevna priča, s katero opravlja delavec organov za notranje zadeve razgovor, pravico odkloniti dajanje obvestil, ne glede na to, da zakon izrecno ne navaja te pravice. Tako mnenje temelji na dejstvu, da zakon ne predvideva sankcij za tisto domnevno pričo, ki ne želi dati obvestil. Zoper tako osebo torej ni mogoče uporabiti nikakršnih ukrepov procesne prisile, iz česar izhaja, da dajanje obvestil ni za domnevno pričo zakonska obveznost v takem smislu kot je pričevanje priče na sodišču.¹³

Nekateri pisci pa ugotavljajo, da je domnevna priča (razen če to ni domnevna priča, ki bi bila v morebitnem prihodnjem kazenskem postopku izločena ali oproščena dolžnosti pričevanja), dolžna dati potrebna obvestila na zahtevo organov za notranje zadeve. Organi za notranje zadeve imajo celo pravico opozoriti domnevno pričo na njeno obveznost dajanja zahtevanih obvestil.¹⁴

Zagovorniki tega mnenja izhajajo iz določbe 149. člena 1. odstavka Zakona o kazenskem postopku, po kateri so občani dolžni na lastno pobudo naznaniti državnim organom kazniva dejanja, za katere se storilec preganja po uradni dolžnosti. Smiselna posledica te občanove dolžnosti je tudi dajanje informacij organom za notranje zadeve o kaznivem dejanju.

Hkrati pa se poudarja, da ta dolžnost ne zavezuje oseb, ki bi z dajanjem obvestil kršile dolžnost varovanja uradne skrivnosti, kakor tudi ne tistih občanov, ki so s storilcem kaznivega dejanja v določenem sorodstvenem ali družinskem razmerju. Vendar pa bi domnevna priča, ki je oproščena dolžnosti varovanja skrivnosti ter osumljenčev zagovornik, če osumljenec zahteva, da njegov zagovornik poda obvestilo, tudi morala dati potrebna obvestila. Ravno tako lahko domnevna priča, ki je z osumljencem v zelo tesnem razmerju, če želi, poda potrebne podatke o kaznivem dejanju oziroma storilcu.

¹³ O tem stališču obširneje: Grubiša, Značenje..., s. 134; Dimitrijević, s. 208; Vodinelic, Dokazana..., s. 155.

¹⁴ Tako npr. Bayer, Jugoslovensko... Knj. 2, s. 174—175.

V zvezi s prej omenjenim bi radi spomnili na tiste razprave v procesni in kriminalistični literaturi, ki zagovarjajo mnenje, da mora potekati komunikacija med organi za notranje zadeve in občani — z namenom zbiranja potrebnih podatkov — v obliki razgovora (intervjuja) ne pa v obliki zaslišanja. Namreč, za razgovor je značilno, da temelji na svobodnem odločanju občana v vzdušju medsebojnega zaupanja, ne pa na prisili s stališča oblasti, kar je značilno za zaslišanje.¹⁵ Za to stališče ne govorijo zgolj etični in moralni razlogi, temveč tudi dejstvo, da se s pravilno vodenim razgovorom odpirajo boljše možnosti za pridobivanje informacij.¹⁶

b) Pooblastila organov za notranje zadeve po 151. čl. ZKP in razmerje organov za notranje zadeve do garantne funkcije kazenskega postopka

Nadalje se v literaturi ukvarjajo z vprašanjem, ki je bolj zapleteno od prejšnjega, in sicer, ali so organi za notranje zadeve dolžni na predprocesni stopnji, ko zbirajo obvestila od domnevnih prič, seznaniti vsako osebo, od katere žele dobiti obvestila, z njenimi pravicami. Takoj je treba poudariti, da bi bilo težko ne odgovoriti pritrdilno na zastavljeno vprašanje, toliko prej, ker je tako stališče v prid tudi samemu kultiviranju in humaniziranju odnosov med organi za notranje zadeve in občani.¹⁷

Splošna ugotovitev, ki jo je mogoče potegniti, iz do neke mere različnega razumevanja tega problema v procesni literaturi je, da morajo omenjeni organi pri zbiranju obvestil od domnevnih prič upoštevati procesne določbe, ki zagotavljajo priči določene pravice med potekom kazenskega postopka.

Vendar pa prihaja do različnih stališč pri določanju podlage za to obveznost organov za notranje zadeve. Zdi se, da je odgovor na to vprašanje odvisen od tega, katero od prej omenjenih mnenj, ali je domnevna priča dolžna podati obvestilo ali ne, sprejemamo. Na tem področju zasledimo naslednja razmišljanja.

So teoretiki, ki menijo, da je popolnoma upravičeno vztrajati pri zahtevi, naj organi za notranje zadeve najprej seznanijo domnevno pričo, od katere žele dobiti obvestilo, da je razgovor odvisen izključno od njene volje. Torej, dosledno bi se bilo treba postaviti na stališče, da mora biti vsak občan seznanjen s to pravico. Takšnemu poduku domnevne priče bi bilo mogoče ugovarjati v smislu, da lahko vsakdo odkloni odgovor na vprašanje organov za

notranje zadeve. Tudi če bi sprejeli stališče, da ni oportuno vsakega občana — domnevno pričo seznanjati z njegovo pravico, bi bilo smiselno opozoriti na omenjeno pravico tiste osebe, ki naj bi v prihodnjem kazenskem postopku imele pravico do odklonitve pričevanja.¹⁸ Vendar nimamo pozitivne procesne norme, ki bi predvidevala tako obveznost organov za notranje zadeve in nikakršne koristi ne prinaša dejstvo, da je od volje domnevne priče odvisno, ali bo podala obvestilo, če sama ne ve, da ni dolžna odgovarjati na zastavljena vprašanja. Zato se lahko upravičeno vprašamo, ali je v skladu s pravnim sistemom in z etičnimi pravili, ki iz njega izhajajo, da puščamo domnevno pričo neobveščeno glede pravic, ki ji gredo in njeno neznanje (neobveščenost) celo izrabljamo.¹⁹ Neobveščenost ima lahko v tem primeru škodljive posledice za osebo, ki podaja obvestilo.

Po drugem pojmovanju — po katerem so občani dolžni dajati potrebna obvestila, organi za notranje zadeve pa so upravičeni, da jih na to dolžnost opozorijo — so organi za notranje zadeve tudi dolžni pri svojem ravnanju po 151. členu ZKP upoštevati kot pravila poklicne etike tiste norme, po katerih se ravna sodni organi med potekom uradnega kazenskega postopka. In sicer v tem smislu, da so omenjeni organi dolžni, iz etičnih razlogov, prej opozoriti domnevno pričo na njeno pravico — da zamolči določena dejstva oziroma ne odgovori na določena vprašanja, s čimer bi zavarovala sebe ali osebe, ki so ji blizu, pred škodljivimi posledicami. Prav tako so dolžni opozoriti domnevno pričo, ki je v sorodstveni ali rodbinski zvezi z obdolžencem, da ni dolžna dajati obvestil. To mnenje je mogoče utemeljevati s tem, da ne morejo veljati ene vrste stališča za vprašanje, ali lahko nekatere osebe odklonijo pričevanje v kazenskem postopku, in druge za isto vprašanje, ki bi veljalo na stopnji dejavnosti organov za notranje zadeve pred uvedbo kazenskega postopka.²⁰ Glede prepovedi zahteve po zbiranju obvestil od oseb, ki so oproščene dolžnosti pričevanja zaradi varovanja z zakonom določenih skrivnosti, velja zanjo enako kot izhaja iz ustreznih pravnih predpisov.²¹

Omenili bi še stališče, ki se tudi zavzema za omejevanje organov za notranje zadeve na predprocesni stopnji z istimi garancijami in kautelami, ki veljajo

¹⁸ Damaška, *Obavještenja...*, s. 204; Vasiljevič/Grubač, s. 203—204.

¹⁹ Grubiša, *Značenje...*, s. 134; zlasti Bayer, *Pitanje...*, *Jugoslovensko... Knj. 2*, s. 19; Vasiljevič, s. 464.

²⁰ Bayer, *Jugoslovensko... Knj. 2*, s. 175 ter *Zakon...*, s. 105.

²¹ Bayer, *Zakonik...*, 3. 141—142.

¹⁵ Kobe, *O obaveštenjima...*, s. 7—8; Skalar, s. 352.

¹⁶ Maver, s. 218.

¹⁷ Natančnejše Kobe, *O obaveštenjima...*, s. 7—8; Maver, s. 228.

za kazenski postopek, vendar pa hkrati utemeljuje tako vedenje drugače. Spoštovanja in garancij za tako pomembne pravice kot je oprostitev od dolžnosti pričevanja in dolžnosti odgovarjanja na določena vprašanja, namreč ne morejo zagotoviti pravila poklicne etike, temveč le pravna pravila. Pri tem se vztraja na pravilih, ki izhajajo iz pravnega sistema kot celote in ne iz določenih zakonskih rešitev.²²

V procesni literaturi naletimo tudi na popolnoma nasproten način razmišljanja, ki izhaja iz vloge organov za notranje zadeve v boju zoper kriminaliteto in dviga vlogo teh organov nad težnje po spoštovanju temeljnih pravic občana med predkazenskim postopkom. S tem v zvezi je razširjeno prepričanje, da bi vezanje teh organov na procesne garancije pri pridobivanju obvestil od občanov, slabo vplivalo na njihovo učinkovitost pri soočanju s sodobnimi oblikami kriminalitete. Torej, organi za notranje zadeve lahko zahtevajo obvestila od vsake domnevne priče, »ker se nikoli ne ve, kateri psihološki mehanizmi delujejo na posamezno osebo, zlasti neposredno po storitvi kaznivega dejanja, da želi dati izjavo.«²³ Ob vsem tem se poudarja, da ti organi, iz etičnih razlogov, ne bi smeli opozarjati domnevne priče, ki jo na osumljenca vežejo določena družinska ali sorodstvena razmerja, da je dolžna podati izjavo. Glede oseb, ki jih poklicna molčečnost zavezuje k varovanju skrivnosti, imajo organi za notranje zadeve pravico, da od njih zahtevajo potrebna obvestila. Zagovorniki takega mnenja ga utemeljujejo z dejstvom, da so pooblaščenice osebe organov za notranje zadeve nasploh dolžne varovati kot skrivnost dejstva, za katera so zvedele med opravljanjem operativne dejavnosti.²⁴

Ko povzemamo pisanje o problemu, ali je domnevna priča dolžna dajati organom za notranje zadeve obvestila o kaznivem dejanju in storilcu ter ali procesne garancije obvezuje te organe, ko ravnajo po določbah 151. člena ZKP, bi radi podali še naše stališče. Ob vodilni misli, da se procesne garancije ne bi smele spremeniti v čisto formalnost, kakor tudi da zapletenih procesnih razmerij ne bi smeli reševati pred uvedbo kazenskega postopka, nagibamo glede teh vprašanj k stališču o zbiranju obvestil od domnevne priče v obliki intervjuja. Če dodamo še ugotovitev, da so organi za notranje zadeve dolžni med razgovorom spoštovati določena pomembna pravila kazenskega procesnega prava kot etične standarde in moralne norme, lahko ponovimo davno obliko-

vano mnenje, da bi »bila to vsekakor dobra pot za spreminjanje dosedanje prakse in premagovanje zakona inertnosti.«²⁵

4. VREDNOST ZBRANIH OBVESTIL IN NJIHOV POMEN ZA KAZENSKI POSTOPEK

V nadaljevanju našega razmišljanja se moramo dotakniti tudi vrednotenja in pomena zbranih obvestil, in sicer tako za uvedbo kazenskega postopka kakor tudi za pojasnjevanje in reševanje kazenske zadeve, s tem pa tudi za sojenje samo?

a) Zapisovanje zbranih obvestil

Izhodišče za nadaljnje razmišljanje je iskanje odgovora na vprašanje o obliki, v kateri bodo zapisana dejstva in okoliščine, do katerih so prišli organi za notranje zadeve na podlagi obvestil domnevnih prič.

Da bi prodrli v bistvo zastavljenega vprašanja, moramo izhajati iz ustreznih zakonskih rešitev. Po besedilu 2. odstavka 151. člena ZKP se napravi o dejstvih in okoliščinah, ki se ugotovijo pri posameznih dejanjih in utegnejo biti pomembni za kazenski postopek, zapisnik ali uradni zaznamek. Ker je med uradnim zaznamkom in zapisnikom bistvena razlika glede njunega procesnega pomena, je zelo pomembno natančno ugotoviti, ali organi za notranje zadeve lahko evidentirajo obvestila domnevnih prič v obliki zapisnika ali pa bi to bilo treba opraviti v obliki uradnega zaznamka.

Po mnenju, ki jih srečujemo v kriminalistični in procesni teoriji, je moč sklepati, da prevladuje stališče, po katerem bi omenjena obvestila morala biti zapisana v obliki uradnega zaznamka.²⁶ Tako prepričanje utemeljujejo s splošno znanim dejstvom, da zbiranje obvestil od občanov na predprocesni stopnji še ni preiskovalna dejavnost in da zapisovanje sprejetih obvestil v zapisnik nikakor ne ustreza tej operativni dejavnosti organov za notranje zadeve.²⁷

Vendar pa moramo omeniti tudi mnenje, ki vztraja na tem, da naj se organi za notranje zadeve čim večkrat odločijo za zapis o dejstvih, za katera zvedo z ravnanjem po 151. členu zakona, v obliki zapisnika in čim manjkrat za obliko uradnega zaznamka. Zagovorniki tega stališča poudarjajo, da je to, glede na

²⁵ Kobe, O obaveštenjima..., s. 8.

²⁶ Mayer, s. 228—229; Damaška, Obavještenja..., s. 207; Bayer, Zakon..., s. 103; Modly, Kriminalistički..., s. 386; Vodinelic, Dokazna..., s. 156.

²⁷ Damaška, prav tam.

²² Grubiša, Značenje..., s. 130, 133 in dalje.

²³ Modly, Kriminalistički..., s. 384; Zobec, s. 94—95.

²⁴ Modly, prav tam, s. 385.

bistveno razliko med uradnim zaznamkom in zapisnikom v procesnem pomenu, edini način, po katerem je mogoče izenačevati zapisnik, v katerem organi za notranje zadeve zapisujejo obvestila, pridobljena od občanov, z zapisniki, ki jih ti organi sestavljajo med preiskovalnimi dejanji po določbah zakona.²⁸

Načelno se nam zdi sprejemljivo mnenje, ki smo ga opisali na prvem mestu. Kot pravilno ugotavljajo v literaturi, je zapisnik mogoče narediti samo tedaj, ko je opravljeno katero od preiskovalnih dejanj.²⁹ Zakon o kazenskem postopku v 79. členu izrecno poudarja, da se v zapisnik zapisujejo dejavnosti, ki potekajo med kazenskim postopkom.

Za naše razmišljanje je zanimivo poudariti, da je mogoče poleg sestavljanja uradnega zaznamka o opravljenem razgovoru z domnevno pričo, dobljena obvestila tudi tehnično posneti. Ta možnost posredno izhaja iz določbe 1. odstavka 85. člena Zakona o kazenskem postopku.³⁰ Če zanemarimo vprašanja, ki se zastavljajo v zvezi s tehničnimi metodami za zapisovanje izpovedb prič nasploh, s tem pa tudi domnevne priče, je treba omeniti, da bomo v nadaljnjem razmišljanju spremljali »usodo« posnetkov, dobljenih s tehničnim zapisovanjem zbranih obvestil, v sklopu razprave o uporabi uradnih zaznamkov med uradnim kazenskim postopkom.

Tu se v zvezi z zapisovanjem zbranih obvestil občanov zastavlja še vprašanje, ki zadeva prakso, da domnevna priča poda pisno izjavo, ki pomeni kasneje eno izmed oblik zapisovanja rezultatov razgovora v smislu 151. člena ZKP.³¹

Tudi v zvezi s tem obstajajo v literaturi različna mnenja.

Nekateri menijo, da zapisovanje obvestil v obliki izjave, ki jo na zahtevo organov za notranje zadeve napiše občan sam in jo tudi podpiše, ali pa pooblaščen oseba pisno oblikuje izjavo, ki jo nato občan podpiše, ne bi smelo postati ustaljen način dela teh organov. V opisanem primeru se namreč zbiranje obvestil spremeni v formalno zaslišanje.³²

Po drugi strani, poudarjajo, da bi bilo mogoče tako izjavo dobiti od domnevne priče le, če ta oseba privoli, da bo dala izjavo in jo nato tudi podpiše.³³

²⁸ Kraus, Sedmo... s. 303—306, zlasti s. 305.

²⁹ Po besedilu 2. odstavka 151. člena Zakona o kazenskem postopku je treba pisati zapisnik pri odkrivanju in odvzemu predmetov.

³⁰ Bayer, Jugoslovensko... Knj. 1, s. 206 in Knj. 2, s. 225; Krapac, Zaštita..., s. 44—46.

³¹ Razprava v delovnih skupinah..., Seminar..., s. 2—3; Vasiljević/Grubač, s. 203; Vodinelić, Dokazna..., s. 155—158.

³² Razprava..., s. 2—3; Modly, Traženje..., s. 17—18.

³³ Kraus, Sedmo..., s. 304.

Končno, in zaradi popolnosti tega izvajanja, je treba omeniti tudi mnenje, da so organi za notranje zadeve pri zbiranju obvestil pooblaščen, da pridobljeno obvestilo tudi dokumentirajo v obliki pisne izjave ali tonskega posnetka, pri tem pa ni pomembno, ali gre za lastnoročno podpisano ali kako drugo izjavo.³⁴

Vse, kar smo doslej povedali kaže, da prevladuje v teoretskih razpravah v zvezi z načinom zapisovanja dejstev in okoliščin, ki so posledica jemanja obvestil od domnevnih prič, stališče, da je zbrana obvestila mogoče zapisati v obliki uradnega zaznamka, nikakor pa ne v obliki zapisnika. Ali drugače povedano, razgovor med pooblaščen osebo organov za notranje zadeve in domnevno pričo mora potekati neformalno in ni preiskovalno dejanje, zapisati pa ga je treba v obliki uradnega zaznamka.

b) Uporaba zbranih obvestil v kazenskem postopku

Vse, kar smo doslej povedali, vodi v že napovedan problem — uporabo tako zbranega gradiva v nadaljnjem kazenskem postopku. Načelno organi za notranje zadeve niso dolžni upoštevati pri svoji dejavnosti procesnih določil po 151. členu ZKP, zato tudi zbrana obvestila nimajo nikakršne dokazne vrednosti v kazenskem postopku in sodba ne more temeljiti na njih. Vendar pa je moč gradivo, ki je zbrano v že opisani predprocesni dejavnosti teh organov, uporabiti v kazenskem postopku v druge namene, včasih je to gradivo celo neogibno potrebno.³⁵ Tu mislimo najprej na pomen zbranih obvestil za uvedbo kazenskega postopka, kakor tudi na njihovo uporabo v predhodnem postopku. Omenjeni organi poleg kazenske ovadbe namreč pošljejo javnemu tožilcu tudi uradne zaznamke, ki vsebujejo obvestila domnevnih prič. Tudi na podlagi teh obvestil javni tožilec utemeljuje svojo zahtevo po preiskovanju kaznivega dejanja, oziroma jih uporablja kot dokaz v spoznavnem smislu, da je določena oseba storila določeno kaznivo dejanje.

Nadalje, s temi zaznamki preiskovalni sodnik oziroma senat, utemeljujeta sklep o izvajanju preiskovalnih dejanj. Končno, preiskovalni sodnik lahko uporabi uradni zaznamek z obvestili domnevne priče pri oblikovanju preiskovalne strategije in taktike, zlasti pa pri načrtovanju in izvajanju preiskovanja.³⁶

³⁴ Prav tam, s. 306.

³⁵ Maver, s. 228—229.

³⁶ O uporabi gradiva, zbranega v okviru dejavnosti po 151. členu za vodenje postopka glej: Kobe, O obavještjenjima..., s. 11—13; Bayer, Jugoslovensko... Knj. 2, s. 113—114 in Pitanje..., s. 19—20.

Vendar, kot ugotavljajo v literaturi, kljub temu, da so naštetih procesni sklepi videti še tako umestni in celo nujni, jim je mogoče resno ugovarjati.³⁷

Opaziti je, da obstajata dve nasprotni izhodišči, iz katerih izhajajo kritiki omenjenih določb.

Po enem stališču je treba zbrana obvestila domnevnih prič nujno navesti v zahtevku za izvajanje preiskave, v sklepu, s katerim se odredi izvajanje preiskave, kakor tudi v zapisnikih o opravljenih preiskovalnih dejanjih. Po drugem stališču, je mogoče omenjeno gradivo uporabljati v operativne namene, vendar ne za ugotavljanje procesno pomembnih dejstev.³⁸ To drugo pomeni predvsem, da zbrana obvestila rabijo zgolj kot informacija javnemu tožilcu in preiskovalnemu sodniku ter kot indicionalno gradivo za eno od možnih hipotez o preiskovanem kaznivem dejanju.³⁹

Zagovorniki enega in drugega stališča pa ugotavljajo isto: izjavo domnevne priče, zlasti privilegirane domnevne priče, je mogoče uporabiti kot procesno gradivo le v primeru, če je pridobljena ob spoštovanju določenih procesnih garancij, oziroma tistih določb Zakona o kazenskem postopku, ki naj bi varovale pravice priče v kazenskem postopku.⁴⁰

Še nekaj besed o rabi uradnih zaznamkov med glavno obravnavo, zlasti ob izreku sodbe.

Zakon o kazenskem pravu ne vsebuje izrecne določbe, da izrek sodbe ne sme temeljiti na zbranih obvestilih občanov, vendar pa na to nujno sklepamo. Kot smo že večkrat poudarili, obvestila domnevne priče so povsem brez strogih oblik postopka, ki jih zakonodajalec določa kot *conditio sine qua non* za njihovo veljavnost in dokazno vrednost. To je torej razlog, zakaj obvestila, o katerih govorimo, ne morejo biti spoznavni vir v kazenskem postopku.⁴¹

c) Izločanje obvestil po 83. členu ZKP

Zakonodajalec pa v omenjenem smislu ni popolnoma dosleden, saj predvideva možnost uporabe obvestil, ki so dobljena na podlagi 151. člena v formalnem kazenskem postopku. Za kaj gre?

Opozorili bi radi na določbo 83. člena ZKP, po kateri mora po končani preiskavi pa tudi po dajanju soglasja, da se sme obtožnica vložiti brez preiskave, preiskovalni sodnik izdati sklep po uradni dolžnosti

ali na predlog strank, s katerim izloči vsa obvestila, ki so jih po 151. členu tega zakona dale organom za notranje zadeve osebe, omenjene v 226. in 227. členu tega zakona.⁴² Literatura poudarja, da je razlog za ta sklep — onemogočiti, da bi vsebina zbranih obvestil vplivala na sodišče pri presoji dokazov in izreku sodbe. Zato se ta določba v zakonskem tekstu nekajkrat ponovi in to v postopku po ugovoru zoper obtožnico in v dokaznem postopku na glavni obravnavi.⁴³ In končno, izločena obvestila je mogoče uporabiti na glavni obravnavi, če obdolženec to sam zahteva (84. člen ZKP).⁴⁴

S tem v zvezi se zastavlja vprašanje, kaj je z izjavami t. i. navadnih ali nepriviligiranih prič, glede na to, da iz navedene zakonske določbe nedvoumno izhaja, da v kazenskem spisu ostanejo obvestila, ki so jih dale te osebe. Očitno je, da ohranjanje tistih obvestil — v sodnem spisu in med celotnim kazenskim postopkom — ki so jih posredovale nepriviligirane domnevne priče, omogoča, da neizločeni uradni zaznamki vplivajo na izdano sodbo.

Z omenjenim vprašanjem sta se ukvarjali tako teorija kot praksa, mnenja in stališča, ki so se oblikovala v zvezi s tem, pa pričajo, da gre za bistvena in zapletena vprašanja.

Kljub temu pa že takoj na začetku lahko oblikujemo neko, morda splošno stališče, da obvestila, o katerih teče beseda, nimajo dokaznega pomena v procesnem smislu in da ne morejo imeti vloge neposrednega dokaza pri izreku sodbe.

⁴² Citirana določba Zakona o kazenskem postopku je bila uvedena 1976. leta. Z njo je zakonodajalec, kot to poudarjajo v literaturi, legaliziral prejšnje poskuse v praksi, da bi si utrl pot v kazenski postopek viri informacij, ki niso dokazi. Znano je namreč, da so uporabljali to gradivo v kazenskem postopku v času, ko je še veljal Zakonik o kazenskem postopku iz leta 1967. Raziskave so pokazale: 1. da je kazenska ovadba organov za notranje zadeve vsebovala, praviloma, krajše izjave domnevnih prič in 2. da je v zapisniku z glavne obravnave vedno pisalo, da je na koncu dokaznega postopka, med drugim, prebrana tudi kazenska ovadba, čeprav so se v obrazložitvi sodbe le redko sklicevali na to gradivo. Podrobneje: Krapac, *Neposredni...*, s. 83 in 119; Grubiša, *Kritički...*, s. 71—86; Bayer, *Pitanje...*, s. 15—28. Glej tudi: Damaška, *Obavještenja...*, s. 181—209, ki se je s tem vprašanjem zelo izčrpno ukvarjal po Noveli iz 1967. leta.

⁴³ Glej 269. člen 4. odstavek in 333. člen 3. odstavek Zakona o kazenskem postopku.

⁴⁴ Marca 1990 je bil pripravljen predlog sprememb ZKP, ki je med drugim predvideval pomembne novosti na področju dokaznih prepovedi. Ob tej priložnosti je bila zlasti podvržena kritiki ta določba v smislu, da je odprla možnost konvalidacije pravno neveljavnih dokazov, ki jih vsebuje gradivo, dobljeno od organov za notranje zadeve pred uvedbo kazenskega postopka. Krapac, *Predstoječa...*, s. 53.

³⁷ Bayer, *Pitanje...*, Jugoslovensko... Knj. 2, s. 19.

³⁸ Kobe, *O obaveštenjima...*, s. 11—13; Simić/Kraus, s. 30 in dalje.

³⁹ Kobe, *prav tam*, s. 13.

⁴⁰ Kobe, *Nove...*, s. 189; Bayer, *Pitanje...*, s. 20—21; Grubiša, *Kritički...*, s. 75; Damaška, *Obavještenja...*, s. 204.

⁴¹ Maver, s. 229; Grubiša, *Kritički...*, s. 75; Vasiljević/Grubač, s. 108.

V nadaljevanju bomo govorili tudi o razlikah v stališčih teoretikov, ki se včasih razhajajo le v drobnih posameznostih, včasih pa so te razlike bistvene.

Na eni strani imajo jasno opozorilo, da obstajajo razlogi za izločitev obvestil iz spisov tudi kadar gre za izpoved nepriviligirane domnevne priče, ker gre za izpovedbo, pridobljeno brez kakršnihkoli procesnih obličnosti in bi uporaba takega sporočila pri izrekanju obsodbe ustvarila vtis o nesmiselnosti obličnosti pri dokazovanju kot ga zahteva kazensko procesno pravo.⁴⁵

Drugi zopet menijo, da ima shranjevanje obvestil nepriviligiranih domnevnih prič v sodne spise namen omogočiti odločanje o dokazih, ki jih je treba izpeljati na glavni obravnavi. Kar zadeva vprašanje, ali je ta obvestila mogoče uporabiti kot dokaz na glavni obravnavi, menijo, da je to mogoče samo, če je hkrati zaslišana oseba, ki je podala obvestilo, pa tudi, da je po potrebi zaslišana uradna oseba, ki je obvestilo sprejela.⁴⁶

V tej luči je nujno opozoriti še na nekatera vprašanja.

Najprej gre za vprašanje, če lahko tako rečemo, učinka in posledic, ki jih neizločena obvestila domnevnih prič puščajo v zavesti članov senata.

Nobenega dvoma namreč ni, da spoznanja, do katerih pride sodnik ali sodnik-porotnik z rabo uradnih zaznamkov organov za notranje zadeve, nujno vplivajo na njegovo odločanje pri vrednotenju formalno izvedenih dokazov.⁴⁷ Moramo pa omeniti tudi nasprotno stališče, ki izključuje prej omenjeno možnost, zlasti če razpravljajo o neizločenih uradnih zaznamkih na glavni obravnavi. Če se člani senata zunaj glavne obravnave seznanijo z nečim, kar je za izrek sodbe pomembno, pomeni to zlorabo zakonske rešitve, o kateri govorimo.⁴⁸

Ne moremo tudi pustiti ob strani vprašanja, ki se navezuje na tiste odgovore nepriviligiranih domnevnih prič, ki so bili dani organom za notranje zadeve v nasprotju z določbo 229. člena Zakona o kazenskem postopku.

Iz 3. odstavka 83. člena namreč jasno izhaja, da se iz sodnih spisov ne izločajo uradni zaznamki, ki vsebujejo odgovore na vprašanja, na katera je priča oproščena dolžnosti pričevanja.

⁴⁵ Bayer, *Jugoslovensko...* Knj. 2, s. 122—123; Vasiljevič/Grubač, s. 111; Grubiša, *Kritički...*, s. 75.

⁴⁶ Pri tem bi radi najprej opozorili na Kobetova razmišljanja, *O obaveštenjima...*, s. 10—11. Glej tudi Simić/Kraus, s. 30; Damaška, *Obavještenja...*, s. 206 in dalje.

⁴⁷ Grubiša, *Kritički...*, s. 75; Damaška, *Obavještenja...*, s. 196.

⁴⁸ Simić/Kraus, s. 37.

Kritiki take zakonodajne določbe menijo, da imajo tudi domnevne priče lahko dovolj razlogov po 229. členu ZKP, da odklonijo odgovore na nekatera vprašanja, in da so ti razlogi včasih celo tehtnejši od razlogov oseb, ki so oproščene dolžnosti pričanja. Vendar pa je zakonodajalec, po enem izmed mnenj, preveč lahko žrtvoval te njihove interese in takih obvestil ni izenačil s tistimi, ki jih dajo priviligirane domnevne priče. Vendar pa je veliko razlogov za to, da se tudi z odgovori domnevnih prič iz 229. člena zakona, danimi organom za notranje zadeve, ob njihovem ravnanju po 151. členu, postopa enako kot z obvestili oseb, ki ne smejo biti zaslišane kot priče, ali pa so oproščene dolžnosti pričanja.⁴⁹

5. ZASLIŠANJE URADNE OSEBE ORGANOV ZA NOTRANJE ZADEVE KOT PRIČE O OBVESTILIH, PRIDOBLENJENIH OD DOMNEVNIH PRIČ

Ob koncu tega dela pisanja bi še zastavili vprašanje zaslišanja uradne osebe organov za notranje zadeve kot priče po sluhu o vsebini obvestila domnevne priče.⁵⁰

Pri oblikovanju tega vprašanja začnimo z določbo 85. člena Zakona o kazenskem postopku; po tej določbi se lahko zasliši uradna oseba organa za notranje zadeve o vsebini prejetega obvestila ter o načinu in okoliščinah, v katerih je bilo obvestilo sprejeto in napisano, če se po 84. členu zakona ugotovi, da se izpovedba priče in vsebina obvestil ne ujemata glede pomembnih okoliščin, priča pa izjavi, da obvestila sploh ni dala ali da vsebina obvestila ne ustreza tistemu, kar je izjavila. Enako je treba ravnati tudi, če gre za tonski, magnetoskopski ali kak drug posnetek izjave tistega, ki je obvestilo dal.⁵¹

⁴⁹ Glej: Damaška, *Obavještenja...* s. 204—205. Argumenti, ki jih navaja pisec neposredno po Noveli Zakonika o kazenskem postopku 1967. leta so še vedno aktualni. Glede povezave med 229. členom Zakona o kazenskem postopku in določbe 228. člena istega zakona, primerjaj stališča Damaške s stališči v delu Simić/Kraus, s. 28. Kar zadeva način, kako bi odgovore iz 229. člena izločili iz uradnega zaznamka, bi lahko postopali tako, da preiskovalni sodnik naroči overjeni prepis uradnega zaznamka brez odgovora na vprašanja, ki jih predvideva 229. člen. Več o tem postopku: Damaška, *Iskaz...*, s. 61—65. Primerjaj tudi Grubiša, *Kritički...*, s. 84 ter Simić/Kraus, s. 27—28.

⁵⁰ Puščamo ob strani tiste podatke, do katerih so omenjeni organi prišli enako kot vsak drug občan. V opisanem položaju so ti organi pravzaprav navadne priče po sluhu; dopustnosti zaslišanja teh prič je mogoče govoriti z vidika določenega procesnega sistema. Tako Damaška, *Obavještenja...*, s. 181.

⁵¹ V letu 1985 je Zakon o kazenskem postopku doživel določene spremembe. S primerjavo 85. člena iz

Ravno na zgoraj navedeno zakonsko določbo so bile v procesni literaturi naslovljene nekatere pripombe, in sicer v dveh smereh.

Po eni strani je bil izražen dvom v koristnost zaslišanja uradne osebe organov za notranje zadeve na glavni obravnavi z namenom, da bi bila odpravljena neskladnost med pridobljenim obvestilom in dano izpovedbo. Omenjena oseba naj bi namreč le ponovila tisto, kar je navedeno v uradnem zaznamku, kajti, če gledamo iz sodnopsihološkega vidika, ne bo sposobna dati bolj kakovostnega sporočila kot je tisto, ki ga je že dala.⁵²

Po drugi strani, in v zvezi z načinom in okoliščinami, v katerih so obvestila pridobljena, poudarjajo, da je nemogoče domnevati, da bo uradna oseba organov za notranje zadeve priznala, da je pri zbiranju obvestil ravnala nezakonito ali nepravilno. Nasprotno, izpovedba te priče po sluhu se spreminja v sredstvo za konvalidiranje nezanesljivih virov informacij.⁵³

Končno, še nekaj besed o zasliševanju organov za notranje zadeve o obvestilih, ki izhajajo od nepriviligiranih domnevnih prič.

Zdi se nam pravilno mnenje, po katerem se velja odločiti za ta dejanja le v primeru, če obstaja neskladnost glede pomembnih okoliščin med izjavami, danimi v predkazenskem postopku in izpovedbami te priče na glavni obravnavi, pri čemer priča pri preiskavi izjavlja, da obvestila sploh ni dala ali pa da ni izjavila tistega, kar je zapisano v uradnem zaznamku.⁵⁴

V opisanem položaju je treba na vsak način zaslišati uradno osebo organov za notranje zadeve kot pričo ex auditu o vsebini obvestila, kakor tudi o načinu in okoliščinah, v katerih je bilo obvestilo sprejeto in zapisano.

Ko zaključujemo razmišljanje o zaslišanju organov za notranje zadeve kot priče po sluhu, moramo

zakona 1977. z veljavnim zakonom opazimo, da je bilo prej zaslišanje uradne osebe organov za notranje zadeve kot priče po sluhu, obvezno (sedaj pa je prostovoljno), razen v dveh primerih: če uradna oseba ne more priti na sodišče, ali če gre za tonski zapis celotne izjave osebe, ki je podala obvestilo. Treba je opozoriti, da je že omenjeni predlog novele procesne zakonodaje iz 190. predvideval brisanje te določbe, ki je v literaturi označena kot prokalmirana želja za varstvo pravic občanov in ki se v praksi ni uresničila. Krapac, Predstoječa..., s. 55.

⁵² Vodinec, Dokazna..., s. 160. Grubiša, Kritički..., s. 82. Nasprotno Simić/Kraus, s. 66—67. Za pojasnitev stanja, ki je pripeljalo do nastanka tega predpisa glej: Krapac, Neposredni..., s. 84.

⁵³ Grubiša, Kritički..., s. 83. Nasprotno Simić/Kraus, s. 67—69.

⁵⁴ Damaška, Obavještenja..., s. 207.

preučiti tudi možnost, da pride do položaja, ko je pričo popolnoma nemogoče zaslišati na glavni obravnavi. Zastavlja se tudi vprašanje v zvezi z branjem uradnega zaznamka kot »nadomestka« za zaslišanje uradne osebe organov za notranje zadeve.

Glede tega menimo, da je tako zaslišanje treba dovoliti le v izjemnih okoliščinah, kot npr. ko sodišče ne more priti v stik s pričo zaradi smrti le-teh. Poleg zaslišanja uradne osebe kot priče, bi bilo v takem primeru smotno uporabiti tudi podano obvestilo.⁵⁵

Posebno vprašanje je branje uradnih zaznamkov o izjavah nepriviligiranih domnevnih prič, kar naj bi bilo nadomestilo za zaslišanje uradne osebe organov za notranje zadeve o zbranih obvestilih. Prevladuje mnenje, da bi bilo treba omenjeno ravnanje dovoli, vendar le izjemoma in pod strožjimi pogoji od tistih, ki so predvideni za branje sodnih zapisnikov na glavni obravnavi.⁵⁶ Obstaja pa tudi nasprotno mnenje, ki ne dovoljuje nikakršnih izjem, in po katerem so bistveno kršene določbe kazenskega postopka po 2. odstavku 364. člena Zakona o kazenskem postopku, če obsodba temelji na obvestilih, ki so jih podale nepriviligirane domnevne priče. Ali pa, še bolj dopolnjeno stališče, vendar po katerem izpovedb nepriviligiranih prič ni dovoljeno brati na glavni obravnavi, niti tedaj, kadar priča na sodišču izpoveduje nasprotno od tistega, kar je zapisano v uradnem zaznamku.⁵⁷ Vendar, kot to teoretiki poudarjajo, je nekatera odstopanja od tega stališča le treba dovoliti. Zlasti še zato, ker gre za osebe, ki so v kazenskem postopku dolžne pričati.⁵⁸

6. SKLEPNA RAZMIŠLJANJA

Zbiranje obvestil od domnevnih prič pred uvedbo kazenskega postopka je pereče in zapleteno vprašanje. Prav tako je zelo občutljivo področje uporaba — na ta način zbranega gradiva — v formalnem kazenskem postopku.

Če pustimo ob strani številne razprave v kriminalistični in procesni literaturi ter raznolikost v razmišljanju in predlaganih stališčih do določenih tem v zvezi s predprocesno dejavnostjo organov za

⁵⁵ O tem, kdaj poteka branje obvestil komplementarno, tj. hkrati z zaslišanjem in ne namesto zaslišanja uradne osebe organov za notranje zadeve kot priče, piše zanimivo Damaška, Obavještenja..., s. 53.

⁵⁶ Damaška, prav tam; Kobe, O obaveštenjima..., s. 31; Simić/Kraus, s. 36. V omenjenih razpravah ne določajo natančno »strožjih pogojev«, razen v enem primeru, ko je govor o »objektivni nezmožnosti privedbe uradne osebe« — Simić/Kraus.

⁵⁷ Pavlica/Lutovac, s. 63—64.

⁵⁸ Damaška, Obavještenja..., s. 207.

notranje zadeve, lahko označimo kot sprejemljivo tisto opredelitev, ki poudarja, da gre tu »le za eno izmed metod v kriminalistični obdelavi primerov za zbiranje informacij o kaznivem dejanju in storilcu, katere rezultat pa v nobenem primeru ne more biti dokazno sredstvo.«⁵⁹

Vendar, predvideva pozitivna procesna norma tudi drugačno razmerje do obvestil, zbranih na podlagi 151. člena Zakona o kazenskem postopku.

Predvsem dovoljuje v času predhodnega postopka rabo uradnih zaznamkov, ki vsebujejo obvestila domnevnih prič, ne glede na to, ali nastopajo le-te v vlogi privilegiranih ali nepriviligiranih prič. Pri tem razlikuje med omenjenima skupinama prič, tako da v določenem trenutku dovoljuje izločiti iz sodnega spisa nekatera obvestila, vendar le tista, ki so jih podale osebe, ki jih ni dovoljeno zaslišati ali pa so odvezane dolžnosti pričevanja. V kazenskem spisu pa ostanejo obvestila, ki jih podajo nepriviligirane priče.

Dovoljeno je tudi zaslišati uradno osebo organov za notranje zadeve, ki nastopa v tem primeru kot priča po sluhu, o vsebini obvestil domnevne priče ter o načinu in okoliščinah, v katerih je bilo obvestilo sprejeto in zapisano.

⁵⁹ Kobe, Predkazenski postopek... (teze), Seminar..., s. 3.

Ob vsem tem lahko ugotovimo, da interes zatiranja kriminalitete pogosto prihaja v navzkrižje z varovanjem človekovih pravic v kazenskem postopku. Zato se zastavlja vprašanje, kako doseči ustrezno razmerje med tema dvema težnjama oziroma, kje so meje, do koder je še dovoljeno obhajanje, ali, če lahko uporabimo ta izraz, negiranje garantne funkcije kazenskega postopka.

Popolnoma jasno je, da ni mogoče dati odgovora »za vse večne čase«. Možnosti so različne, eno od njih ponuja tudi Osnutek zakona o kazenskem postopku Republike Slovenije.⁶⁰

V tem besedilu je namreč pomembna novost, da na glavni obravnavi ob izreku sodbe in v postopku z rednimi pravnimi sredstvi, ni dovoljeno uporabljati gradiva, ki so ga zbrali organi za notranje zadeve med predkazenskim postopkom. Torej, izbrisana je določba 84. člena ZKP o konvalidaciji spoznavnih virov, pridobljenih ne da bi bile spoštovane procesne garancije. Posledica tega stališča je, da so iz zakonskega besedila izbrisane tudi določbe sedanjega 85. člena, po katerem je, kot je znano, dovoljeno zaslišati uradno osebo organov za notranje zadeve o ravnanju na podlagi 151. člena zakona.

Prevedla Marija Milenković.

⁶⁰ Glej op. št. 1.

LITERATURA

- Bayer, V.: **Jugoslavensko krivično procesno pravo**. Knj. 2. Zagreb, 1989, 251 s.
- Bayer, V.: **Jugoslavensko krivično procesno pravo**. Knj. 1. Zagreb, 1988, 236 s.
- Bayer, V.: Pitanje upotrebljivosti neformalnih iskaza osoba kao dokaza u krivičnom postupku. *Naša zakonitost* 32 (1978) 4, s. 15—28.
- Bayer, V.: **Zakon o krivičnom postupku**, Komantar, Bilješke. Zagreb, 1987, 432. s.
- Bayer, V.: **Zakonik o krivičnom postupku**, Bilješke, Komenatar. Zagreb, 1968, 384 s.
- Cotić, D.: Značaj i sadržina najnovijih izmena i dopuna u Zakoniku o krivičnom postupku. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 11 (1973) 1, s. 115—122.
- Damaška, M.: Iskaz sedmogodišnjeg sina okrivljenika kao dokaz i problem izdvajanja zapisnika iz krivičnog spisa. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 9 (1971) 1, s. 61—65.
- Damaška, M.: Obavještenja građana dana organima unutrašnjih poslova i dokazivanje u krivičnom postupku. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 7 (1969) 2, s. 181—212.
- Dimitrijević, D.: Za uspješni krivični postupak. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 11 (1973) 2, s. 203—216.
- Grubiša, M.: Kritični osvrt na odredbe (čl. 83.—86. ZKP) što omogućuju prodor u krivični postupak izvora saznanja koji nisu dokazi kao i ništavih dokaza. *Naša zakonitost* 32 (1978) 9, s. 71—86.
- Grubiša, M.: Značenje Novele ZKP od 1967. i njezine osnovne karakteristike. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 18 (1968) 2, s. 122—146.
- Kobe, P.: Garancije za zaštitu ličnosti i trajanje krivičnog postupka. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 12 (1974) 4, s. 643—658.
- Kobe, P.: Nove odredbe o dokazima u krivičnom postupku. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 15 (1977) 2, s. 179—193.
- Kobe, P.: Novela zakonika o kazenskem postopku in organi za notranje zadeve. *Strokovni list* 16 (1967) 11—12, s. 353—360.
- Kobe, P.: O obaveštenjima prikupljenim od građana i njihovom značaju za krivični postupak. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 17 (1979) 2, s. 3—19.
- Konte, B.: Osnutek nove kazenske zakonodaje. *Pravna praksa* 12 (1993) 16—17, s. 11.
- Krapac, D.: **Neposredni i posredni dokazi u krivičnom postupku**. Zagreb, 1982, 232. s.
- Krapac, D.: Predstojeća novela Zakona o krivičnom postupku: želje i stvarni legislativni dometi u reformiranju jugoslavenskog krivičnog procesnog prava. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, 28 (1990) 2, s. 43—76.

- Krapac, D.: Zaštita ljudskih prava u prvim fazama krivičnog postupka: dva prijedloga de lege ferenda. *Pravnik*. Zagreb 1979, 14—15, s. 42—49.
- Kraus, B.: Sedmo savetovanje predstavnika krivičnih odeljenja vrhovnih sudova. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 12 (1974) 2, s. 299—329.
- Maver, D.: *Kriminalistični spoznavni proces*. Ljubljana, 1988, 247 s.
- Modly, D.: Kriminalistički aspekti pretprocesne djelatnosti organa unutrašnjih poslova. *Naša zakonitost* 43 (1989) 2—3, s. 374—392.
- Modly, D.: Traženje potrebnih obavijesti od građana po čl. 151. ZKP-a. *13. maj* 42 (1989) 4, s. 8—17.
- Pavlica, J./Lutovac, M.: *Zakon o krivičnom postupku u praktičnoj primeni*. Beograd, 1985, 752. s.
- Predlog za izdajo zakona o kazenskem postopku z osnutkom zakona. *Poročevalec* 19 (1993) 22, s. 71—144.
- Seminar za sodnike, javne tožilce in delavce organov za notranje zadeve* (Strunjan 15. do 17. 11. 1984).
- Simić, D./Kraus, B.: Osvrt na neke kritike odredaba Zakona o krivičnom postupku o izdvajanju određenih zapisnika i obaveštenja iz sudskih spisa. *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 17 (1979) 2, s. 21—79.
- Skalar, V.: Nekateri psihološki problemi v postopku poizvedb. *Varnost* 18 (1969) 11, s. 351—378.
- Vasiljević, T./Grubač, M.: *Komentar Zakona o krivičnom postupku*. Beograd, 1981, 942 s.
- Vasiljević, T.: *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*. Beograd, 1981, 777 s.
- Vodinec, V.: Dokazna vrednost pismenih izjava građana uzetih od strane organa unutrašnjih poslova. *Naša zakonitost* 40 (1986) 2, s. 154—165.
- Zakon o kazenskem postopku*. Ljubljana, 1991, 303 s.
- Zobec, Ž.: Aktuelni problemi pretkrivičnog postupka (osnovni referat). *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* 17 (1979) 2, s. 81—102.

Collecting Information from Citizens — Alleged Witnesses before the Initiation of Criminal Proceedings

Čolić Sijerčić Hajrija, L. L. M, Lecturer at the Faculty of Law in Sarajevo, temporarily hosting at the Institute of Criminology at the Faculty of Law, Kongresni trg 12, 61000 Ljubljana, Slovenia

Collecting information from alleged witnesses, and the use of materials collected, in criminal proceedings is an interesting topic and a complex problem. The first question is whether the alleged witness is bound to provide information and whether the police are obliged to observe procedural safeguards in accordance with article 151 of the Law on Criminal Procedures (former federal law which is still in force). A second and no less important question is the weight given to information collected and its significance in the initiation of criminal proceedings and at trial. This issue is best reflected in modalities of recording facts and circumstances found

by the police after taking statements from the alleged witnesses, in the exclusion of certain materials from court records and in a court examination of police officers as hearsay witnesses about the subject and circumstances on which statements were collected. For a more comprehensive consideration of this problem, it is necessary to take into account not only the appropriate provisions of the current procedural legislation, but also envisaged changes in the legislation.

Key words: police, alleged witness, collecting information, criminal proceedings, penal legislation.